

นิติบุคคลเฉพาะกิจ

การที่บริษัทใหญ่โอนสินทรัพย์เสื่อม หนี้สิน และผลขาดทุนขาดตัวออกไปให้บริษัทย่อย ทำให้เกิดความสงสัยว่าอยู่ ๆ บริษัทหนึ่งจะโอนสิ่งที่ไม่ต้องการไปให้บริษัทหนึ่งได้อย่างไร เรื่องนี้บริษัทใหญ่เขามีวิธีการอยู่ วิธีการหนึ่งที่ใช้กันเกี่ยวข้องกับบริษัทย่อยที่เรียกว่า “นิติบุคคลเฉพาะกิจ”

นิติบุคคลเฉพาะกิจ หรือที่แปลมาจากคำฝรั่งว่า Special-purpose Entities (SPE) หรือ Special-purpose Vehicles (SPV) คืออะไร ทำให้บริษัทใหญ่จึงสามารถโอนสิ่งที่ไม่ต้องการไปให้นิติบุคคลเฉพาะกิจได้

นิติบุคคลเฉพาะกิจ หมายถึง นิติบุคคลที่จัดตั้งขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ที่เฉพาะเจาะจง ผู้จัดตั้งนิติบุคคลเฉพาะกิจจะเป็นใครก็ได้ (ซึ่งอาจเกี่ยวข้องหรือไม่เกี่ยวข้องกับบริษัท) ที่ต้องการก่อตั้งนิติบุคคลเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้แต่เริ่มแรก

นั่นหมายความว่า ใครก็ตามที่ถูกจ้างเข้ามาดำเนินงานในนิติบุคคลเฉพาะกิจ ต้องปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างเคร่งครัด หรือที่ฝรั่งอุปมาอุปไมยว่าเหมือนกับการใช้โปรแกรมการบินอัตโนมัติ (Auto Pilot) คือ เครื่องบินจะบินเองตามโปรแกรมที่ตั้งไว้ นักบินที่นั่งมาด้วยมีหน้าที่คอยดูแลให้เครื่องบินตามโปรแกรมเท่านั้น

นิติบุคคลเฉพาะกิจอาจจัดตั้งขึ้นในรูปของบริษัท ในรูปของห้างหุ้นส่วน ในรูปของกองทุน (Funds) หรือในรูปของ Trusts (สำหรับประเทศที่มีกฎหมาย Trust) ตัวอย่างของนิติบุคคลเฉพาะกิจที่คุ้นเคยกันดี คือ นิติบุคคลเฉพาะกิจที่จัดตั้งขึ้นเพื่อแปลงสินทรัพย์เป็นหลักทรัพย์ (Securitization)

การแปลงสินทรัพย์เป็นหลักทรัพย์ คือ การที่บริษัทโอนสินทรัพย์ของบริษัทที่สภาพยังไม่คล่องหรือที่ยังเก็บเงินไม่ได้ เช่น ลูกหนี้ มาให้กับนิติบุคคลเฉพาะกิจ เพื่อให้นิติบุคคลเฉพาะกิจระดมทุนจากนักลงทุนตาดำ ๆ มาจ่ายให้กับบริษัท (ทันที) จากนั้นนิติบุคคลเฉพาะกิจจะทำหน้าที่ (ทยอย) เก็บเงินจากลูกหนี้ที่รับโอนมา เพื่อนำมาจ่ายชำระดอกเบี้ยและต้นเงินให้กับนักลงทุน

ถ้าทุกอย่างเป็นไปได้ด้วยดี ผู้เกี่ยวข้องกับทุกฝ่ายในการแปลงสินทรัพย์เป็นหลักทรัพย์ก็จะได้รับประโยชน์กันถ้วนหน้า บริษัทไม่ต้องเผชิญกับปัญหาสภาพคล่องเพราะจะได้รับเงินสดไปหมุนทันที นักลงทุนตาต้า ๆ ได้โอกาสงาม ๆ ในการลงทุน และนิติบุคคลเฉพาะกิจสามารถมีส่วนร่วมต่างมาเพื่อจ้างพนักงานและถ้ามีกำไรเหลือก็อาจส่งต่อไปให้เจ้าของ (ซึ่งอาจเป็นนักลงทุนกลุ่มเดิมหรือคนละกลุ่ม)

ตัวอย่างของนิติบุคคลเฉพาะกิจที่เกิดในประเทศไทยก็เช่น บริษัทบริหารสินทรัพย์ (บปส) ที่รัฐบาลจัดตั้งขึ้นเพื่อประมวลหนี้ขององค์การเพื่อการปฏิรูประบบสถาบันการเงิน (ที่รู้จักกันในนามของ “ปรส”) หรือบริษัทบริหารสินทรัพย์ (AMC) ที่ธนาคารพาณิชย์จัดตั้งขึ้นเพื่อรับซื้อหนี้เสียของตัวเอง ในขณะที่ธนาคารผู้จัดตั้งเป็นผู้ถือหุ้นใน AMC นั้น ทั้งร้อยหรือเกือบร้อยเปอร์เซ็นต์

เรื่องเกี่ยวกับนิติบุคคลเฉพาะกิจนี้ ถ้าจะถือเป็นเรื่องดีก็เป็นเรื่องดี แต่ถ้าคนที่น่าไปใช้สวมวิญญูณศรัทธินัยช่วยเรื่องที่ตั้งใจจะให้เป็นเรื่องดี ก็อาจเกิดเหตุอาเพศขึ้นได้

ตอนนี้ เราลองมาเข้าใจการบัญชีเกี่ยวกับนิติบุคคลเฉพาะกิจกันสักนิดอาจช่วยให้เห็นอะไรกระจ่างขึ้น

เรื่องเกี่ยวกับนิติบุคคลเฉพาะกิจนี้ ความจริงเป็นหัวข้อย่อยที่รวมอยู่กับ “การบัญชีสำหรับการโอนสินทรัพย์ทางการเงิน” (เช่น ลูกหนี้ ตัวสัญญาใช้เงิน) การบัญชีสำหรับการโอนสินทรัพย์ทางการเงินนี้ เกี่ยวข้องกับการที่บริษัท “โอน” สินทรัพย์ของตัวเองไปให้กับผู้อื่น (ซึ่งอาจเป็นนิติบุคคลเฉพาะกิจ)

โปรดสังเกตว่า นักบัญชีใช้คำว่า “โอน” แทนคำว่า “ขาย” เนื่องจากการขายสินทรัพย์ตามภาษาที่เราเรียก ๆ กัน อาจไม่เข้าข่ายเป็น การขายทางบัญชี เนื่องจากหลักการ “เนื้อหาสำคัญกว่ารูปแบบ” ที่เราคุ้นเคยกันดี ดังนั้น การโอนสินทรัพย์ที่เป็นการขายตามกฎหมาย อาจไม่สามารถถือเป็น การขายทางบัญชี ตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ (คือไม่สามารถบันทึกบัญชีเป็นการขายได้)

ที่บัญชีอ่อนช้อนเงื่อน น่าติดตามจริง ๆ !!

ผลจากการที่ “การโอน” ไม่สามารถถือเป็น การขาย (ในทางบัญชี) ทำให้บริษัทไม่สามารถ “ตัดบัญชีสินทรัพย์ที่โอนไป ออกจากงบแสดงฐานะการเงิน และบันทึกกำไรจากการขาย (คือ ไม่สามารถหักเงินขาดเครดิต สินทรัพย์และกำไร) แต่ต้องบันทึกการโอนนั้นเป็นการถ้อยม โดยมีสินทรัพย์เป็นหลักประกัน (คือ ต้องเดบิต เงินสด เครดิต หนี้สิน)

ลองคิดดูเล่น ๆ ว่า จะเกิดอะไรขึ้นถ้าการโอนนั้นไม่ถือเป็นการขาย สิ่งที่เกิดขึ้นก็คือ บริษัทจะไม่สามารถตัดบัญชีสินทรัพย์ออกจากงบแสดงฐานะการเงิน แถมยังต้องบันทึก “หนี้สิน” เพื่อบันทึกเรื่องเงินสดที่รับมาถือว่าเป็นเงินยืมรับรองว่าบริษัทมีไม่พอจะออกสักเท่าไร

และลองมาคิดดูเล่น ๆ ว่า ถ้านักบัญชีศรัทธินัยดีคิดว่า การโอนนั้นถือเป็นการขายทั้งที่ไม่ชอบมาพากล อะไรจะเกิดขึ้น

บริษัทจะสามารถตัดบัญชี “สินทรัพย์เสีย” ออกจากงบแสดงฐานะการเงิน และบันทึก “สินทรัพย์ดี” (เช่น เงินสดหรือตัวสัญญาใช้เงิน) ที่รับมาจากนิติบุคคลเฉพาะกิจได้โดยทันที

ที่ว่าไม่ชอบมาพากล เพราะบ่อยครั้งที่นิติบุคคลเฉพาะกิจมีความสัมพันธ์กับบริษัทในฐานะ “บริษัทย่อย/บริษัทใหญ่”

ความสัมพันธ์นี้ทำให้บริษัทใหญ่สามารถตั้งราคา “สินทรัพย์เสีย” ที่ “ช่วย” ให้นิติบุคคลเฉพาะกิจได้ตามอำเภอใจ และสามารถบันทึกกำไรจากการโอนมาเข้าพวกเข้าห่อ (พูดให้ถูกคือ เข้างบกำไรขาดทุน) อีกด้วย

มีหน้าซ้ำเงินสดหรือ “สินทรัพย์ดี” ที่บริษัทใหญ่รับมาแทน “สินทรัพย์เสีย” ก็มักเป็นสินทรัพย์ที่นิติบุคคลเฉพาะกิจยืมมาจากบริษัทใหญ่ (ถ้าไม่เรียก “อัฐยายซื้อขนมยาย” แล้วก็ไม่รู้ว่าจะเรียกอะไร) หรือเป็นสินทรัพย์ที่นิติบุคคลเฉพาะกิจยืมมาให้บริษัทใหญ่ โดยมีบริษัทใหญ่เป็นผู้ค้ำประกัน (ซึ่งเท่ากับการก่อหนี้แทนบริษัทใหญ่)

มาถึงจุดนี้ ผู้อ่านคงพอมองเห็นภาพว่าอะไรเกิดขึ้น

นอกจากบริษัทใหญ่จะสามารถตัด “สินทรัพย์เสีย” เข้ามาแทนและบันทึกกำไรจากการโอนที่ดีความ (ผิด ๆ) ว่าเป็นการขายแล้ว บริษัทใหญ่ยังสามารถ “หลบ” หนี้สินของตัวเองไปไว้ในงบแสดงฐานะการเงินของนิติบุคคลเฉพาะกิจได้อย่างแยบยล

ส่วนนิติบุคคลเฉพาะกิจที่รับ “สินทรัพย์เสีย” มาในราคาสูง เมื่อนำสินทรัพย์ไปขายก็จะเกิดผลขาดทุน ถ้าไม่ขายก็ต้องบันทึกการขาดทุนจากการด้อยค่านอกจากนั้นหนี้สินที่นิติบุคคลเฉพาะกิจยืมมาซื้อสินทรัพย์ (สมมติว่าจากคนนอก) ก็จะปรากฏในงบแสดงฐานะการเงินของนิติบุคคลเฉพาะกิจเอง ทั้งที่ความจริงแล้ว ผู้ที่มีความจำเป็นต้องใช้ เงินคือบริษัทใหญ่ ส่วนนิติบุคคลเฉพาะกิจเป็นเพียงผู้ที่โดนใบสั่งให้ไปกู้เงินแทน

การกระทำในลักษณะนี้ทำให้บริษัทใหญ่สามารถบันทึกสินทรัพย์ (เงินสดที่ได้จากการกู้ยืม) โดยไม่ต้องบันทึกหนี้สิน (เงินกู้ยืมจากบุคคลภายนอก) เป็นวิธีหนึ่งในการ “หลบ” หนี้สินที่ควรปรากฏในงบการเงินของบริษัทใหญ่ไว้นอกงบดุล (Off-balance sheet Liabilities)

ถ้าไม่มีข้อกำหนดทางบัญชีอีกข้อหนึ่งค้ำอยู่

นั่นคือ ข้อกำหนดเกี่ยวกับการจัดทำ “งบการเงินรวม”

เพราะถึงแม้ว่าบริษัทใหญ่จะตัดบัญชีสินทรัพย์ที่ไม่ต้องการออกจากงบแสดงฐานะการเงินไปแล้ว (จากการทำงบการเงินของนิติบุคคลเฉพาะกิจมาโอนถือเป็นการขาย) แต่สินทรัพย์นั้นก็ “เด็ง” กลับมาอยู่ใน “งบแสดงฐานะการเงิน” ของบริษัทใหญ่ตามเดิม เพราะบริษัทใหญ่จัดทำงบการเงินรวม (การจัดทำงบการเงินรวมเริ่มจากการตัดบัญชีระหว่างบริษัทใหญ่กับบริษัทย่อยให้กลับสู่สภาพเดิม)

แถมหนี้สินที่นิติบุคคลเฉพาะกิจยืมมาให้บริษัทใหญ่ ก็จะ “เด็ง” มาอยู่ในงบแสดงฐานะการเงินรวมของบริษัท

ใหญ่ด้วย (นี่เป็นเหตุผลว่าทำไมเวลาวิเคราะห์งบการเงินจึงต้องดูแต่ “งบรวม” โดยไม่ดู “งบเดี่ยว”)

สรุปว่า ความพยายามที่จะเล่นแร่แปรธาตุสินทรัพย์เสียให้เป็นสินทรัพย์ดีและทำให้หนี้สินอันตรธานหายไป เมื่อนักมายากลที่ดึ้นนั้น จะไม่ค่อยสัมฤทธิ์ผลสักเท่าไหร่

แต่มายากลตัวเลขนั้นสามารถสัมฤทธิ์ผลได้ ถ้านักบัญชีตรีธนัญชัยสามารถหาข้ออ้างทำให้บริษัทใหญ่ไม่ต้องนำงบการเงินของนิติบุคคลเฉพาะกิจมาจัดทำงบการเงินรวม

เพราะถ้าเป็นเช่นนั้น นักบัญชีตรีธนัญชัยจะสามารถ “เสกของให้หายไป” เหมือนกับมายากลฝรั่งชอบพูดเวลาแสดงกลว่า “Now you see it. Now you don't.” (ต้องพูดฝรั่ง มิฉะนั้นจะไม่เชื่อสมัย)

นักบัญชีตรีธนัญชัยชอบที่จะบันทึก “การโอน” เป็นการขาย ที่เรียกว่า “เนื้อหา” ที่แท้จริงของการโอนนั้นเป็นการยืมเงินมาใช้ ในขณะที่บริษัทยังไม่ได้ขายสินทรัพย์ออกไป (การขายให้บริษัทย่อยของตัวเองจะเรียกว่าเป็น “การขาย” ได้อย่างไร)

การโอนชนิดเดียวที่สามารถถือเป็นการขายได้ คือ

- การขายพันธุ์แท้” หรือการขายสินทรัพย์ให้แก่บุคคลที่สาม ที่จะนำสินทรัพย์นั้นไปปรับผิดชอบต่อโดยไม่ข้องเกี่ยวกับบริษัทอีก ไม่ใช่ “การขายเทียม ๆ” ที่สินทรัพย์นั้นยังสามารถตามมาหลอกหลอนบริษัท (หรือที่แล้วกลวนั้นคือตามมาหลอกหลอนนักลงทุน) ได้อีก

นอกจากนั้น นักบัญชีตรีธนัญชัยยังชอบที่จะหาข้ออ้างเพื่อจะไม่นำนิติบุคคลเฉพาะกิจมาแสดงไว้ใน “งบการเงินรวม” เพราะจะสามารถทำให้สินทรัพย์เสีย หนี้สินและผลขาดทุนหายไปจากงบการเงินได้ ราวกับเสก...

Now you see it. Now you don't. Voila!

